

УДК 336.77

О. В. Нагірна

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА НЕОБХІДНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ

Розглянуто сучасний стан банківського кредитування в Україні. Проаналізовано динаміку кредитів у розрізі позичальників, видів економічної діяльності та валют кредитування. Окрему увагу присвячено непрацюючим активам у банківській системі та зміні методології їх розрахунку. Виділено загальні чинники, які негативно впливають на розвиток банківського кредитування. Виокремлено основні передумови та нормативні зміни, до яких планує вдатися НБУ у своїй діяльності задля відновлення кредитування.

Ключові слова: банківська система, банківське кредитування, кредитний портфель, непрацюючі активи (NPL), відновлення кредитування.

Постановка проблеми. Незважаючи на складну політико-економічну ситуацію у державі, банківська система залишається основною складовою фінансової системи, оскільки вона забезпечує

рух та перерозподіл більшої частини фінансових ресурсів. Необхідною умовою стабільного функціонування банківської системи є розвиток банківського кредитування, яке забезпечує основну суму доходу банківським установам.

Однак аналіз ситуації, яка склалась у банківській системі, свідчить про низький розвиток банківського кредитування. Тому головним завданням функціонування банківської системи України на сучасному етапі є відновлення кредитування. Зважаючи на це, потрібно зосередитися на проблемних питаннях, які перешкоджають розвитку банківського кредитування, та на пошуку шляхів його відновлення.

Стан дослідження. Проблема банківського кредитування присвятили свої праці такі вітчизняні науковці, як О. Барановський, О. Васюренко, О. Дзюблюк, В. Лагутін, В. Міщенко, А. Мороз, А. Ковальчук, Л. Примостка, С. Реверчук, М. Савлук, Т. Смовженко та ін. Попри чималу кількість напрацювань, кредитна діяльність потребує постійного та поглибленого дослідження в сучасних складних умовах розвитку.

Метою статті є аналіз сучасного стану й динаміки банківського кредитування України та визначення передумов його відновлення.

Виклад основних положень. В умовах сьогодення, під впливом політичних та економічних процесів, банківські установи уповільнили свою кредитну діяльність. Для виявлення причин такої ситуації проведемо аналіз кредитної діяльності банківської системи України за 2014–2016 рр.

Протягом цього періоду чисті активи банків зменшились на 60,55 млрд грн (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка активів банківської системи України, млрд грн [1]

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення 2016/2014
Чисті активи	1 316,85	1 254,39	1 256,30	-60,55
Кредитний портфель	1 006,36	965,09	1 005,92	-0,44
Вкладення в цінні папери	168,93	198,84	332,27	163,34
в т. ч. ОВДП	93,43	81,58	255,47	162,04
Високоліквідні активи	155,64	191,26	199,50	43,86

Одним із ключових чинників коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді була динаміка курсу національної валюти – поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфельів [1].

Банківська система України в поточній ситуації продовжує характеризуватись невисокою активністю кредитних установ. Із-поміж основних факторів, що гальмують відновлення кредитування, виступають високий рівень невизначеності щодо подальшого економічного розвитку та обмежене коло надійних позичальників [1].

Упродовж 2014–2016 рр. клієнтський кредитний портфель скоротився на 23,6% і станом на 01.01.2017 р. склав 1 005,92 млрд грн (рис. 1).

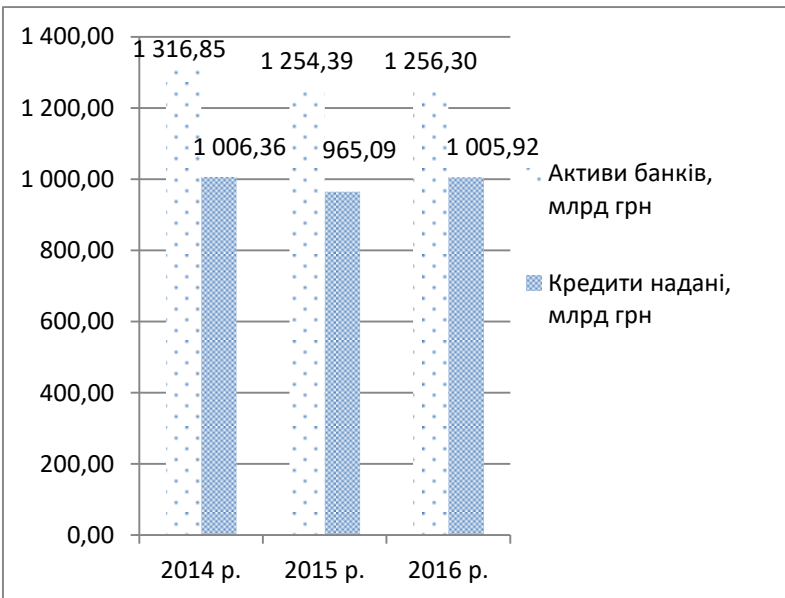


Рис. 1. Динаміка активів банківської системи України, млрд грн [1]

Таке скорочення відбулося через зменшення кредитів, наданих фізичним особам (рис. 2).

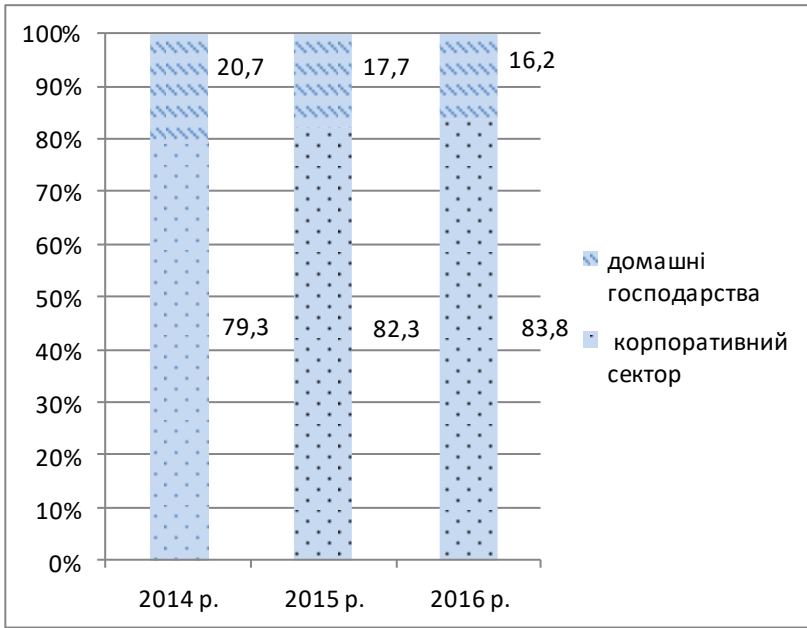


Рис. 2. Структура кредитного портфеля банків України у розрізі позичальників, % [3]

За аналізований період кредити фізичних осіб зменшилися на 4,5% і на кінець 2016 року становили 16,2% у сукупному кредитному портфелі. Кредити, надані суб'єктам господарювання, навпаки, збільшилися і на початок 2017 року досягли відповідно 83,8%.

Структуру корпоративного кредитного портфеля за видами економічної діяльності наведено на рис. 3.

Як бачимо з рис. 3, у кредитному портфелі суб'єктів господарської діяльності переважають кредити, надані у сферу переробної промисловості, оптової й роздрібною торгівлі та операції з нерухомим майном.

Проаналізуємо кредитний портфель банків України у розрізі валют (рис. 4). Збільшення частки кредитів у іноземній валюті з 46,3% до 49,4% пов'язано виключно зі значною девальвацією гривні. Кредити в іноземній валюті внаслідок перерахунку на національну валюту зросли, що, своєю чергою, призвело до збільшення кредитних зобов'язань позичальників.

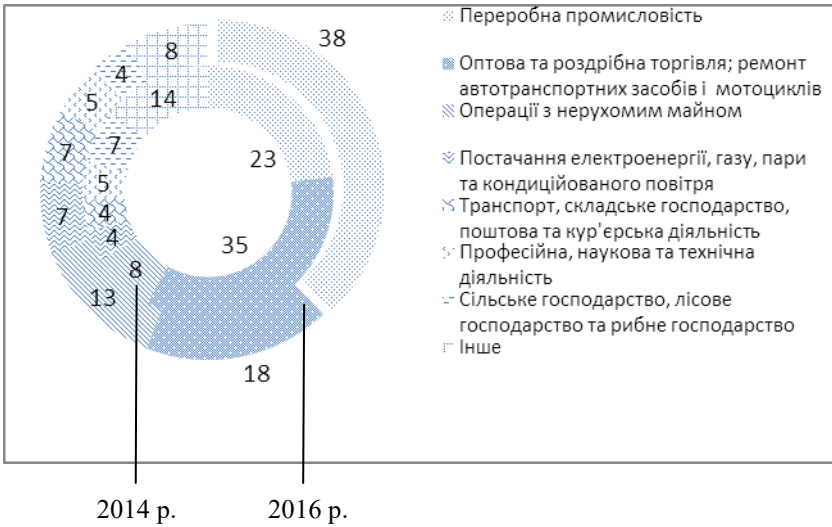


Рис. 3. Корпоративний клієнтський кредитний портфель за видами економічної діяльності, % [1; 2]

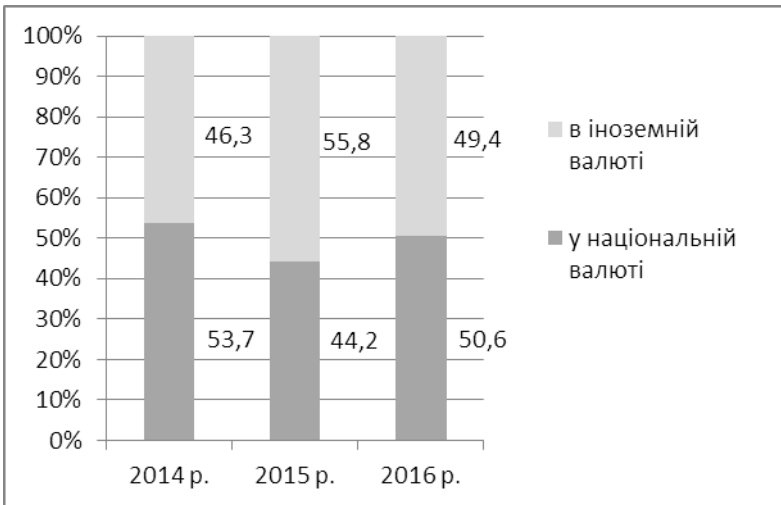


Рис. 4. Структура кредитного портфеля банків України у розрізі видів валют, % [3]

Однією з найбільш значущих характеристик ринку банківського кредитування є аналіз процентних ставок (рис. 5).

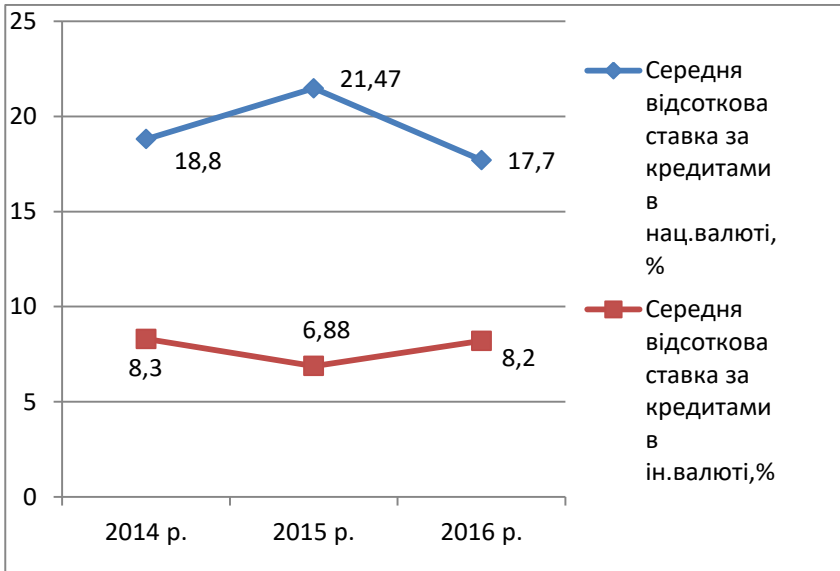


Рис. 5. Середні відсоткові ставки за кредитами в національній та іноземній валютах за 2014–2016 рр., %

Складено за даними [1].

За 2014–2016 рр. середні відсоткові ставки за кредитами що в національній, що в іноземній валюті мають тенденцію до зниження, а саме: з 18,8% до 17,7% у національній валюті; з 8,3% до 8,2% в іноземній валюті. Це позитивний фактор, завдяки якому має зрости попит на банківські ресурси потенційних та наявних позичальників.

Через збільшення рівня безробіття та інфляції, зниження реальних доходів та кредитоспроможності позичальників, девальвацію національної грошової одиниці, складну політичну ситуацію тощо багато позичальників не в змозі були виконувати вчасно свої зобов'язання, а це вплинуло на зростання недіючих кредитів в Україні протягом 2014–2016 рр. (рис. 6).

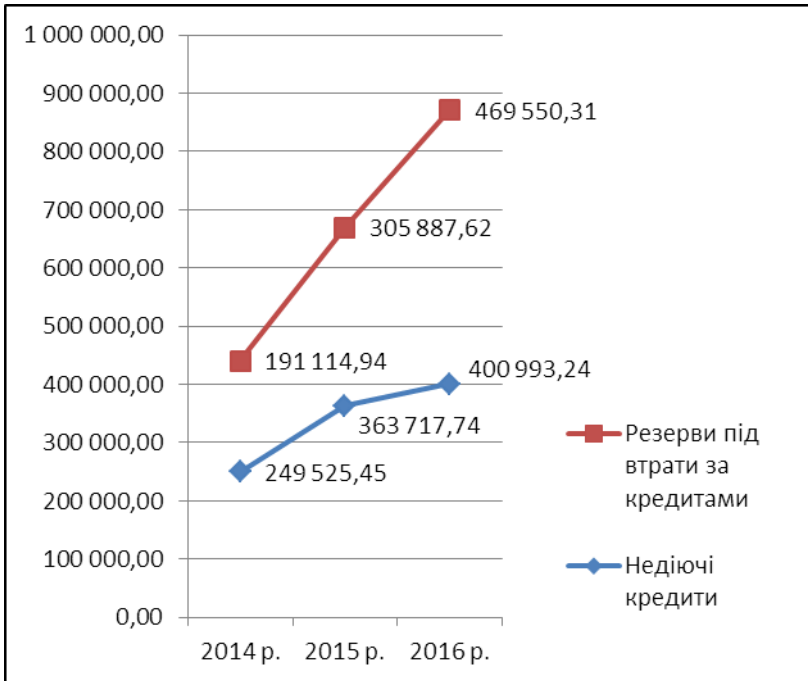


Рис. 6. Динаміка частки резервів під втрати за кредитами та частки недіючих кредитів у кредитному портфелі банків упродовж 2014–2016 рр., млн грн

Складено за даними [7].

За аналізований період сума недіючих кредитів збільшилась на 60,70% і на кінець 2016 року становила 400 993,24 млн грн. Паралельно, із ростом недіючих кредитів, збільшувалися відрахування у резерви під втрати за кредитами. Резерви за 2014–2016 рр. зросли на 145,69%.

Найсуттєвіших розмірів резерви досягли в 2016 р. – 163 662,69 млн грн за рахунок доформованих резервів ПАТ КБ «ПриватБанк». Перелічені зміни і є причиною зниження якості кредитного портфеля банківської системи України.

30.06.2016 року Постановою Правління НБУ від № 351 було затверджено нове Положення про визначення банками України

розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, зокрема:

1) запроваджено поняття «непрацюючі активи/кредити», що є максимально близьким до загальноприйнятого у світовій практиці поняття «non-performing exposures/loans» (NPE/NPL);

2) непрацюючий актив/кредит – актив, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків-боржників), або за яким контрагент не спроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення;

3) історичні дані за частками NPL, що оприлюднювалися у складі індикаторів фінансової стійкості на сайті НБУ, ґрунтувалися на балансових і позабалансових активах. Великі обсяги відкличних зобов'язань з кредитування (позабаланс), що потрапляли до найвищих категорій якості, суттєво впливали на частку NPL, занижуючи її. Надалі ключовий показник NPL, що публікуватиметься НБУ, базуватиметься лише на балансових показниках [4].

Розглянемо зміну підходів до визначення непрацюючих активів/кредитів (табл. 2).

Таблиця 2

Зміна підходів до визначення непрацюючих активів/кредитів [4]

	Попередній (діяв із 01.01.2012 р. до 01.02.2017 р.)	Новий (діє з 01.02.2017 р.)
Термінологія	Негативно класифіковані активи/кредити	Непрацюючі активи/кредити (аналог NPE/NPL)
Міжнародна зіставність	Часткова зіставність із міжнародними стандартами	Максимальна гармонізація із міжнародними стандартами
Принципи визначення	До негативно класифікованих потрапляли: – усі активи/кредити, за якими прострочка перевищувала 90 днів; – окремі активи/кредити із прострочкою від 30 днів та низьким фінансовим класом контрагента	До непрацюючих потрапляють активи/кредити у разі виконання принаймні однієї із двох подій: – контрагент банку допустив прострочку на понад 90 днів (30 днів для банків-боржників); – контрагент не спроможний забезпечити виконання своїх зобов'язань в установленій строк без процедури стягнення застави

Розглянемо показник «непрацюючі кредити» до та після впровадження нових правил оцінки кредитного ризику (рис. 7).

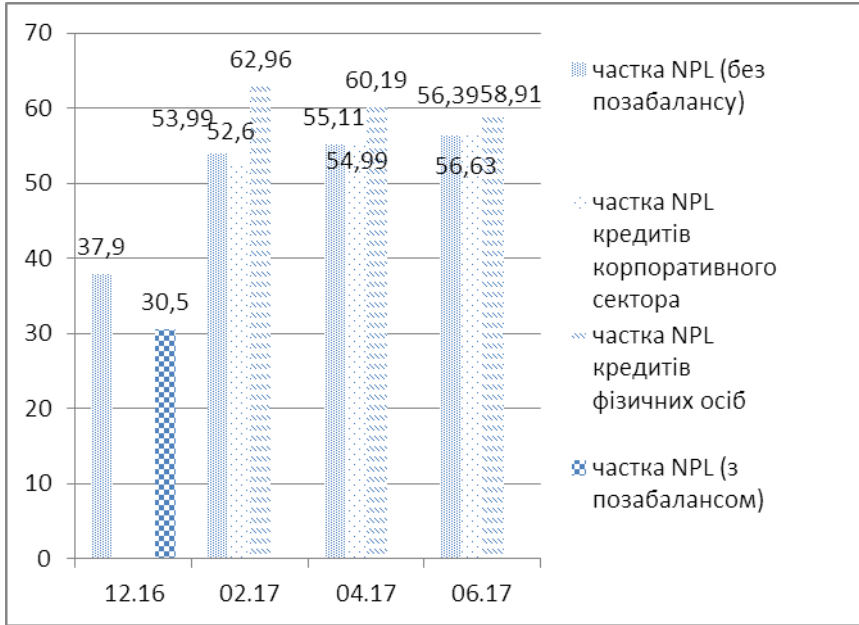


Рис. 7. Частка непрацюючих активів у банківській системі, % [4; 5]

Причини різкого одноразового збільшення показника NPL від грудня 2016 р. до лютого 2017 р. (перше статистичне спостереження згідно з Постановою № 351) пов'язані з: виключенням позабалансу, який, як видно на рис. 7, знижував частку непрацюючих кредитів на 7,4 п.п.; визнанням непрацюючих кредитів ПАТ КБ «ПриватБанк» після націоналізації; зміною методології розрахунку NPL. Після перекласифікації кредитів та впровадження нових правил оцінки кредитного ризику станом на 01.02.2017 р. частка непрацюючих активів фізичних осіб стала більшою на 19,7% від частки непрацюючих активів юридичних осіб. Станом на 01.06.2017р. така різниця становила лише 4%.

Збільшення частки непрацюючих активів – це не єдина проблема в банківській системі України. Занепокоєння викликає втрата довіри до банківського сектора, наявні кредитні ризики, недосконале законодавство, завищені відсотки за кредитами, відсутність кредитного реєстру тощо.

Найсильніше вплинути на вирішення ситуації, яка склалася, може лише НБУ. Тому регулятор запропонував деякі нормативні зміни, конче необхідні для відновлення кредитування (рис. 8).

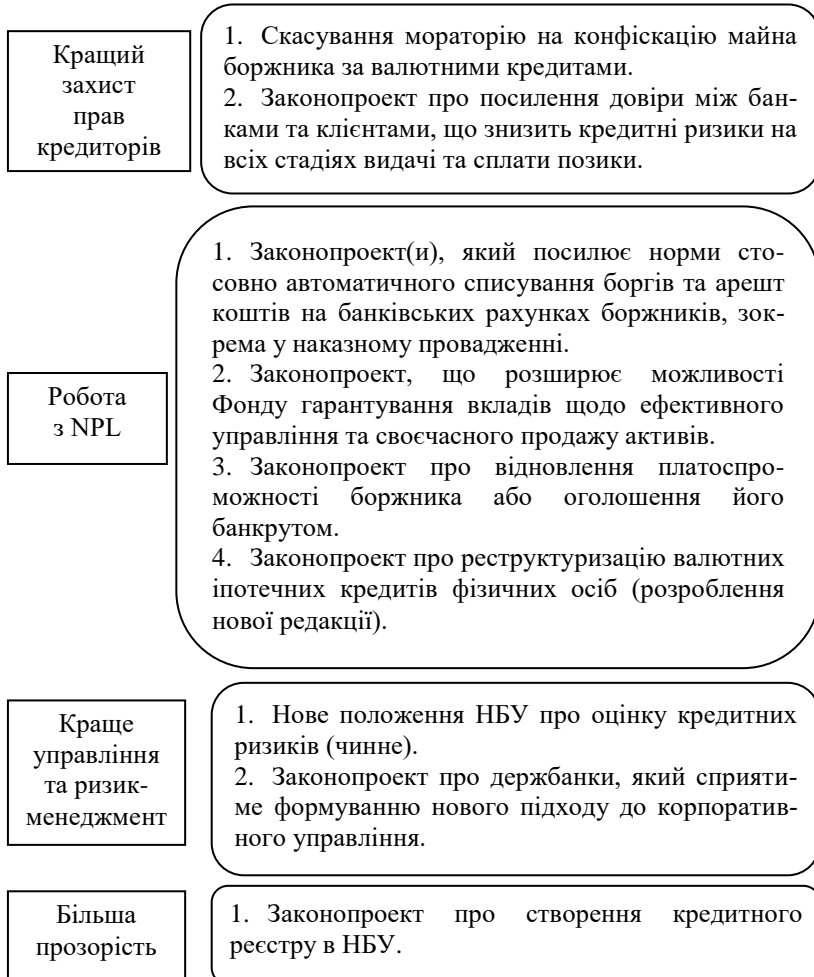


Рис. 8. Нормативні зміни, які потрібні для відновлення кредитування [6]

Регулятором також визначено необхідні передумови для відновлення кредитування (рис. 9).

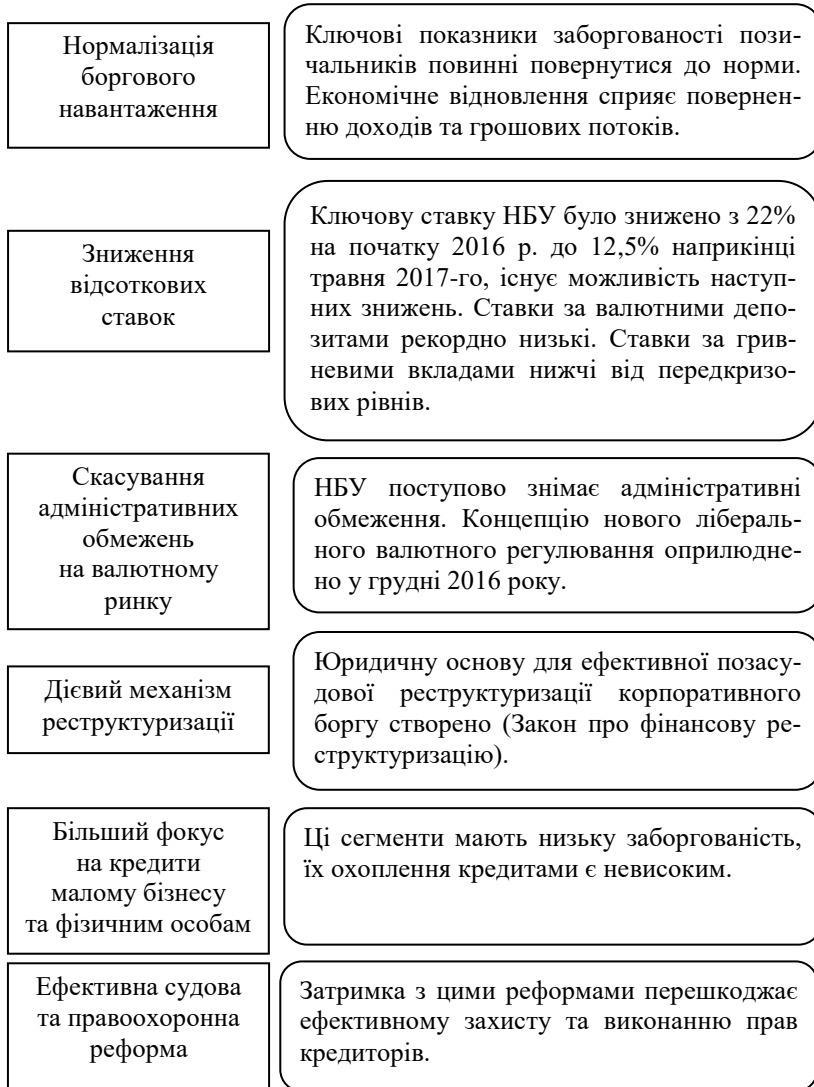


Рис. 9. Необхідні передумови для відновлення кредитування [6]

Висновки. Після проведеного аналізу кредитного портфеля банківської системи України можна впевнено стверджувати, що основним завданням 2017–2018 рр. є відновлення кредитування. Для цього потрібно: знизити відсоткові ставки по депозитах і завдяки цьому здешевити кредити; зменшити кількість непрацюючих активів; повернути довіру до банківської системи; вдосконалити чинне законодавство тощо. Відновлення банківського кредитування є неодмінною передумовою стабільного функціонування банківської системи та загального економічного зростання держави.

1. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf.

2. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf.

3. Грошово-кредитна статистика НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1.

4. Нові підходи НБУ до визначення непрацюючих активів/кредитів. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=48421073>.

5. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.

6. Чурій О. Макроекономічна ситуація та прогнози. Розвиток фінансового сектору: погляд з НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=CC9C67AB0765CC9FAC2975A9C6E44249?id=50519868>.

7. Статистика індикаторів фінансової стійкості. Фінансові звіти сектора депозитних корпорацій. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575.

Nahirna O. V. Bank lending in Ukraine: the current state, problems and necessary prerequisites for the restoration

The article focuses on problematic issues that impede the development of bank lending and the search for ways to restore it.

In today's conditions, under the influence of political and economic processes, banking institutions slowed down their lending activity. To identify the causes of this situation, we will conduct an analysis of the lending activity of the banking system of Ukraine for 2014–2016. During this period: net assets of banks decreased by 60,55 bln. the client loan portfolio decreased by 23,6% and as of 01.01.2017 it amounted to 1 005.92 billion UAH; the average interest rates on loans in both national and foreign currencies tend to decrease, namely: from 18,8% to 17,7% in the national currency; from 8,3% to 8,2% in foreign currency.

In 2016, a new Provision on the determination by banks of Ukraine of the size of credit risk by active banking operations, which introduced the concept of «non-performing assets / loans», which is as close as possible to the generally accepted world practice of «non-performing exposures/loans» (NPE/NPL). The

large one-time increase in the NPL from December 2016 to February 2017 is due to the recognition of non-performing loans of PJSC CB «Privatbank» after the nationalization and change in the methodology for calculating the NPL.

Increasing the share of non-working assets is not the only problem in the banking system of Ukraine. A major concern is the loss of confidence in the banking sector, existing credit risks, inadequate legislation, overpriced interest on loans, lack of a credit register, and so on.

The National Bank of Ukraine can only make the greatest impact on the situation. To date, he has proposed some regulatory changes that need to be made to resume lending and identified the necessary prerequisites for restoring lending. This is a prerequisite for the stable functioning of the banking system and the overall economic growth of the state.

Key words: *banking system, bank lending, loan portfolio, non-performing assets (NPL), lending renewal.*

Стаття надійшла 20 травня 2018 р.